

Sysmän kunta
kirjaamo@sysmä.fi

Viite: Lausuntopyyntö 2.6.2024

Asia: Sysmän koulun alueen asemakaavamuutos, ehdotusvaihe

Sysmän kunta on käynnistänyt koulun alueen asemakaavamuutoksen. Sysmän kunnan koulun alueen asemakaavamuutoksen suunnittelualue sijaitsee Päijät-Hämeessä, Sysmän kunnan keskustaaajamassa. Suunnittelualueen laajuus on noin 23 hehtaaria. Suunnittelualue rajautuu pohjoisessa ja etelässä pääsääntöisesti pientaloalueisiin. Suunnittelualue on Sysmän kuntakeskukseen kuuluvaa rakennettua ympäristöä. Asemakaavamuutoksen tavoitteena on huomioida uusi koulu, liikuntapuisto ja päiväkot, laajentaa Pajulahden tietä, muuttaa Leppäkorventie katualueeksi, mahdollistaa entisen päiväkodin käyttötarkoituksen muutos sekä yleiskaavassa suojeltujen rakennusten kaavamerkintöjen tarkistaminen. Asemakaavamuutoksella muodostuu korttelit 18, 18a ja 168 sekä niihin liittyvät katu- ja viheralueet.

Lahden museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo lausuu 2.4.2025 päivätyistä asemakaavan muutosehdotuksesta seuraavaa:

Arkeologinen kulttuuriperintö

Kaava-alueella on tehty museon edellyttämä muinaisjäännösinventointi (*Soisalo, Janne 2024. Sysmä. Arkeologinen inventointi Koulun asemakaavamuutosalueella. Arkeologitoimisto Aleksandria.*), joka on hyväksytty museossa riittävänä selvityksenä. Inventoinnin seurauksena alueen neljän, jo ennestään tunnetun, kiinteän muinaisjäännöksen rajauksia ja sijaintitietoja saatiin tarkennettua. Kiinteät muinaisjäännökset on rajattu ja merkitty ehdotusvaiheen kaavakartalle sm-merkinnöillä, yksilöity indeksinumeroilla ja niihin on liitetty kaavamääräys.

Sen sijaan kaava-alueen koilliskulmassa sijaitsevaa historiallisen ajan kylänpaikkaa (muinaisjäännösrekisterin tunnus *Toivola*, nro 1000024238) ei ole huomioitu kaavamuutoksessa museon edellyttämällä tavalla. Toivolan kylä on mainittu historiallisissa lähteissä jo vuonna 1467 ja sen sijainti on merkitty muun muassa vuosina 1776–1805 laadittuun Kuninkaan kartastoon. Vuoden 2024 inventoinnissa kaava-alueelta ei tehty kylänpaikkaan liittyviä maastohavaintoja ja rakennetuilla/muokatuilla alueilla kohteen arvioitiin mahdollisesti tuhoutuneen. Tämän seurauksena kohteen luokitus muutettiin inventoijan ehdotuksesta mahdollisesta muinaisjäännöksestä muuksi kulttuuriperintökohteeksi. Kohteen luokituksen muuttaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että paikalla ei olisi säilynyt lainkaan maanalaisia arkeologisia jäänteitä – mikäli kohde olisi inventoinnissa todettu kokonaan tuhoutuneeksi, olisi se poistettu muinaisjäännösrekisteristä. Kylänpaikkaan liittyviä

jäännöksiä on voinut säilyä alueen rakentamattomilla osilla. Niiden todentaminen kuitenkin vaatisi tarkempia, mahdollisesti koneavusteisia arkeologisia tutkimuksia (tarkkuusinventointia tai koekaivausta). Inventointiraportista ei käy ilmi, millä tarkkuudella (esimerkiksi monellako koekuopalla) aluetta tutkittiin, mutta on syytä huomioida, että iso osa alueesta on hoidettua pihanurmea, jota ei tavallisessa inventoinnissa ole yleensä mahdollista tai mielekästä lähteä mylläämään tiheällä kuopituksella.

Toivolan kyläpaikalla on siis edelleen suojeluarvoja ja se tulisi museon luonnosvaiheen lausunnon mukaisesti rajata kaavakartalle ja merkitä s-merkinnällä. Kohteen kaavamääräys olisi syytä esittää Museoviraston ohjeistuksen mukaisesti: *Muu kulttuuriperintökohde. Alueella sijaitsevat rakenteet on säilytettävä. Suuremmista kohdetta koskevista suunnitelmista tulee neuvotella alueellisen vastuumuseon (Lahden museot) kanssa.* Lisäksi tieto kohteen osoittamisesta kaavakartalla tulisi täydentää kaavaselostuksen kohtaan 3.3.4 Muinaisjäännökset ja kohde lisätä kuvaan 3-16 (s. 19-20/51). On hyvä huomioida, että kohteen merkitseminen tällä tavoin kaavakartalle ei tarkoita sitä, että alueelle ei tulevaisuudessa saisi rakentaa, vaan sitä, että alueen käytöstä on neuvoteltava alueellisen vastuumuseon kanssa.

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Sysmän keskustan alue sijoittuu maakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön, Kirkonkylä-Otamo (MARY 2024), jossa Toivolan koulu on yksi avainkohteista. Alueella on voimassa Sysmän taajaman osayleiskaavan muutos ja laajennus (2021). Osa suunnittelualueesta on yleiskaavassa osoitettu maisema- ja kyläkuvallisesti arvokkaaksi alueeksi (ma). Suunnittelualueelle sijoittuu kolme kulttuurihistoriallisesti merkittävää kohdetta ja -aluetta (sk). Suunnittelualueelle on laadittu useita eri-ikäisiä asemakaavoja, joissa ei ole kulttuuriympäristön suojelua koskevia merkintöjä.

Museo viittaa lausunnossaan 29.8.2024 päivättyyn asemakaavaluonnoksesta antamaansa lausuntoon, jossa todetaan kulttuurihistorian kannalta kolme keskeistä rakennusta ja -aluekokonaisuutta; Leppäkorventien neljä jäljellä olevaa kerrostaloa, Toivolan koulu sekä Toivolantien vanhainkoti.

Sysmän taajaman osayleiskaavassa suojelumerkinnän saanut, 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa valmistunut Toivolan koulu on osa Majutveden pohjoisosan kulttuuriympäristöä. Alueella voimassa olevassa yleiskaavassa (9.6.2021) koulurakennus on varustettu sk-merkinnällä. Koulun lisäksi rakennusryhmästä on jäljellä koulun pohjoispuolella sijaitseva, 1950-luvulla valmistunut, alun perin opettajien asuintalo. Koulun rakennustaiteelliset arvot perustuvat edustavuuteen ja säilyneisyyteen.

Koulun alueen kokonaisuuden arvot perustuvat myös kerroksellisuuteen ja se on kyläkuvan kannalta merkittävä.

Arkkitehti Elsi Laisaaren 1950-luvulla suunnittelema vanhainkoti sijaitsee suunnittelualueen kaakkoisosassa. Alueella voimassa olevassa yleiskaavassa (9.6.2021) vanhainkodin rakennus on varustettu sk-merkinnällä. Rakennusta on laajennettu vuonna 1987. Alkuperäinen 50-luvulla rakennettu osa on hyvin säilynyt. Rakennuksella on historiallisia sekä rakennushistoriallisia arvoja. Historialliset arvot liittyvät historialliseen todistusvoimaisuuteen, vanhustenhoidon jatkuvuuteen ja hyvinvointivaltion historiaan. Rakennustaiteelliset arvot liittyvät edustavuuteen ja alkuperäisyyteen sekä kerroksellisuuteen. Arvoista valtaosa ovat sitoutuneet rakennuksen alkuperäiseen osaan kerroksellisuutta lukuun ottamatta. Laajennusosaa ei näin ollen ole välttämätöntä säilyttää, sillä kulttuuriympäristön arvojen säilymisen turvaamiseksi alkuperäinen osa on sitä merkittävämmässä osassa.

Leppäkorventien länsipuolelle 1969–1971 rakennetut kolme, ja itäpuolelle 1961–1974 valmistuneet kuusi kolmikerroksista punatiilistä kerrostaloa ovat paikallisesti merkittävä, yhtenäinen ja poikkeuksellisen laaja asuinalue Sysmässä. Leppäkorventien asuinkerrostalot todetaan maakuntainventoinnissa (MARY 2024) taajamakuvallisesti merkittäviksi. Alueella voimassa olevassa yleiskaavassa (9.6.2021) kerrostalot on varustettu sk-merkinnällä. Rakennuksista jäljellä olevat neljä kerrostaloa sijoittuvat Leppäkorventien molemmiin puoliin ja muodostavat taajamakuvallisesti tärkeän ja edustavan näkymän. Rakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä hyvin.

Rakentamislaki 751/2023 § 5 mom. 4 mukaan: *”Rakentamisen on perustuttava kulttuuriarvoja luoviin ja säilyttäviin ratkaisuihin siten, että historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia tai kulttuuriympäristöjä ei turmella ja rakentamisessa mahdollistetaan myös uusien arvorakennusten ja uusien kulttuuriympäristöjen syntyminen”*. Museo huomauttaa, että 70-luvun alun modernin järjestelmärakentamisen aikakauden rakennettu kulttuuriperintö on maanlaajuisesti sekä Sysmän taajaman alueella merkittävä osa historiaa, ja tulisi sitä pyrkiä säilyttämään rakentamislain mukaisesti siitä huolimatta, että sen tämänhetkinen arvostus, arvojen laajamittainen tunnistaminen sekä soveltuvuus vallitseviin kauneuskäsitykseen on paikoin huonoa. Leppäkorventien kerrostalojen arvot liittyvät näin ollen kaupungistumiseen ja rakennemurrokseen sekä järjestelmärakentamisen kehitykseen, maisemalliset arvot keskeiseen asemaan kyläkuvassa ja rakennustaiteelliset arvot edustavuuteen sekä alkuperäisyyteen.

Vaikka alueen arvot on kulttuuriympäristön osalta kaava-aineistossa tunnistettu, ovat suunnittelualueen kaavamerkinnot osittain ristiriidassa tunnistettujen arvojen säilymisen kannalta.

Vaikutusten arviointia on valmisteluvaiheen jälkeen täydennetty, mutta vaikutusten sijaan selostuksessa perustellaan yleiskaavassa suojeltujen sekä maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristökohteiden purkamisen edellytyksiä sekä todetaan näiden arvojen osittain heikentyneen. Museo huomauttaa, että museolain (314/2019) 7 §:n mukaan alueellisen vastuumuseon tehtävänä on toimialueellaan toimia kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa, sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta. Kaavanlaatija ei ole kelpoinen arvioimaan kulttuuriympäristöarvojen säilyneisyyden tilaa, sillä se on alueellisen vastuumuseon tehtävä.

Museo viittaa luonnosvaiheen lausuntoonsa (29.8.2024), jossa museo on kertaalleen huomauttanut vaikutusten arvioinnin lisäämisestä sekä kaavamerkintöjen täsmentämisestä kulttuuriympäristöarvojen säilymisen turvaamiseksi. Museo edellyttää kaavaehdotuksen selostuksen täydentämistä seuraavasti:

- Kaavan vaikutusten arviointi kulttuuriympäristön osalta tulee yhä täydentää kaavaselostukseen. Selostuksessa tulee kuvata kaavan vaikutuksia kulttuuriympäristöön kokonaisvaltaisesti.

Alueidenkäyttölaissa kaavoituksen tavoitteiksi on määritelty mm. rakennetun ympäristön kauneuden ja kulttuuriarvojen vaaliminen (Alueidenkäyttölaki 132/1999, §5, 3. mom). Sk-merkinnällä varustetut kohteet ovat yleiskaavan mukaan "kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde/alue. Alueelle tai kohteeseen kohdistuvat toimenpiteet tulee suunnitella siten, että kulttuurihistoriallisia tai maisemallisia arvoja ei heikennetä". Yleiskaava on alueidenkäyttölain (132/1999 42§) mukaisesti asemakaavoitusta ohjaava, ja viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta yleiskaavan toteutumista. Alueelle laadittu yleiskaava on verrattain tuore. Kaavaehdotuksessa on osittain huomioitu museon asemakaavaluonnoksesta 29.8.2024 antaman lausunnon vaatimukset, mutta merkintöjä tulee yhä täsmentää. Jotta kaavaehdotus tukisi maakuntakaavassa tunnistettujen maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen säilymistä sekä noudattaisi alueidenkäyttölain 5. ja 42. §:ää sekä rakentamislain 5. §: 4. momenttia, Museo edellyttää asemakaavaehdotuksen merkintöjen muuttamista alla olevan mukaisesti:

1. Kohdemerkintä s-1 on ympäristöministeriön laatiman alueidenkäyttölakia (ent. maankäyttö- ja rakennuslaki, 2000) ohjaavien kaavamerkintöjen mukaan suojeltava alueen osa (Ympäristöministeriö, 2000). Asemakaavamerkinnöissä on syytä noudattaa ympäristöministeriön

ohjetta sekä yleiskaavan ohjaavuutta. S-1 merkinnän osalta kaavamerkintää tulee muuttaa seuraavasti:

- S-1 merkinnän selite tulee muuttaa muotoon: *"Suojeltava alueen osa, rakennuksia ei saa purkaa. Muutostyöt ovat sallittuja, mutta alueella toteutettavien muutostöiden tulee turvata alueen maisemallisten arvojen ja kyläkuvan säilyminen. Korjaus- ja muutostöiden suunnitelmista tulee pyytää lausunto museoviranomaiselta."* Suojelun mainitseminen on merkinnässä ensiarvoisen tärkeää.
- Toivolan koulun pihapiirissä sijaitseva opettajien asuntola tulee varustaa s-merkinnällä.
- Leppäkorventien kerrostalojen s-merkintä yllä mainitun mukaisesti.
- Vanhainkodin s-merkintä yllä mainitun mukaisesti.
- Leppäkorventien jo purettujen kerrostalojen rakennuspaikat tulee varustaa kaavamerkinnällä, joka ohjaa kyläkuvaan säilyttävään rakentamiseen ja alueen yhtenäisyyteen esimerkiksi merkinnällä sk: *"kyläkuvallisesti tärkeä alueen osa, jolla uudis- ja korjausrakentaminen sekä muut ympäristöä muuttavat toimenpiteet tulee sopeuttaa ympäristön ominaispiirteisiin."*

2. Sr-kaavamerkintä viittaa suojeltavaan rakennukseen (Ympäristöministeriö, 2000). Kaavamerkinnässä ei ole syytä ottaa kantaa rakennuksen purkamisen edellytyksiin, sillä suojellun rakennuksen purkaminen ei ole suositeltavaa, eikä kaavamerkinnän sitovuutta ole tarpeen kaavassa heikentää. Suojellun rakennuksen purkaminen etenee rakentamislain (751/2023) mukaisesti. Kaavamerkintää tulee muuttaa seuraavasti:

- Sr-kaavamerkintä tulee muuttaa muotoon: *"Suojeltava rakennus. Kulttuurihistoriallisesti ja kyläkuvan kannalta arvokas rakennus, jonka ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Rakennusta ei saa purkaa. Ulkoasua koskevissa muutostöissä tulee käyttää alkuperäisiä tai vastaavia materiaaleja. Korjaus- ja muutostöiden suunnitelmista tulee pyytää lausunto museoviranomaiselta."*
- Toivolan koulun sr-merkintä yllä mainitun mukaisesti.

Museolla ei ole muuta huomautettavaa kaavan ehdotusvaiheen aineistosta.

Viittaukset: Museolaki. 314/2019. Annettu Helsingissä 15.3.2029.

Alueidenkäyttölaki. 132/1999. Annettu Helsingissä 5.2.1999.

Rakentamislaki. 751/2023. Annettu Helsingissä 21.4.2023.

Ympäristöministeriö 2003. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000, Opas:
Asemakaavamerkinnot- ja määräykset.

Lahden museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

tutkimuspäällikkö Liisa Koskelainen

arkeologi Siiri Tuomenoja

rakennustutkija Sanni Hujanen

Tiedoksi: Museovirasto, Hämeen ELY-keskus